

Іван Патриляк

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИЙ КОНФЛІКТ У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: СПРОБА УЗАГАЛЬНЕННЯ

Проаналізовано основні проблеми дослідження українсько-польського конфлікту в роки Другої світової війни та визначено його сутність на підставі здобутків української і польської історіографії. Запропоновано авторське бачення історичної проблеми з позицій антиколоніальної боротьби українського народу.

Ключові слова: український національно-визвольний рух, колонія, боротьба, поляки, українці.

Політизація жорстокого і трагічного українсько-польського конфлікту 1940-х рр. набула в цьому році свого апогею. Неоднозначні постанови верхньої та нижньої палат польського парламенту, маніпулювання цифрами жертв, юридичні новотвори на кшталт “етнічні чистки з ознаками геноциду”, неадекватні дії мало не третини народних депутатів українського парламенту призвели не до вдумливого аналізу та осмислення подій 70-річної давнини, а лише до утвердження значної частини польського та українського суспільств на позиціях давно сформульованих під впливом стійких стереотипів. На жаль, схоже, що в сучасній демократичній Польщі частина політиків і державних діячів чітко реалізує план із конструювання класичної “індустрії геноциду” (з жертвами, катами, праведниками), яка покликана стати одним із наріжних каменів колективної історичної пам’яті поляків. Київська влада, як завжди, виявилася не готова до такого розвитку подій. Аналітики зі спеціальних служб та відповідних державних інституцій продемонстрували свою жахливу короткозорість та неефективність. Відтак, Україна програла чергову інформаційну війну, наслідки якої шкодитимуть нам упродовж десятиліть. Українська держава не спромоглася виробити власної концепції колективної історичної пам’яті та сформулювати чітку державну політику, покликану таку концепцію втілювати.

З огляду на сказане вище, вважаємо за доцільне поділитися своїми міркуваннями щодо того, чим був українсько-польський конфлікт 1940-х рр., запропонувати низку тез, які можуть стати в нагоді під час формулювання синтетичного бачення проблеми з українського боку.

Осягнення подій українсько-польського протистояння періоду Другої світової війни та перших повоєнних років можливе, як писав свого часу Й. Г. Дройзен, винятково після уміщення досліджуваних подій у широкий контекст [1, с. 42]. У нашому випадку йдеться про контекст історичних взаємин між двома народами, які сформувалися впродовж останніх шестиста років з особливим акцентом на формуванні стійких народних стереотипів і наголосом на подіях 1920–1939 рр., коли західноукраїнські землі в межах міжвоєнної Польщі відігравали роль класичної внутрішньої колонії (економічно відсталого, експлуатованого, з упослідженим автохтонним населенням і привілейованими колоністами – представниками панівного в метрополії етносу, державними планами цілковитої асиміляції аборигенів, їх можливої депортації¹ тощо)².

¹ Упродовж 1938–1939 рр. головнокомандувач Війська Польського маршал Е. Риз-Смігли і міністр військових справ генерал Т. Каспицькі розробляли плани, за якими треба було звільнити “південно-східні креси” країни від української присутності. Паралельно з цим група польських “народовців” на чолі з генералом М. Януштайтисом розробила свій план виселення українців із західноукраїнського регіону (Див.: Ільошин І. Бойові дії ОУН і УПА на антипольському фронті // Організація українських націоналістів і українська повстанська армія. — К.: Наукова думка, 2005. — С. 223). Фактично, напад Німеччини на Польщу врятував українську меншину Польщі від повної асиміляції і розпорошення. Про політику польських урядів щодо українського населення на землях Холмщини і Підляшшя див. також: Kuprinowicz G. Projekty “rozwiązania” kwestii ukraińskiej na Chełmszczyźnie i Podlasiu południowym w drugiej połowie lat trzydziestych XX wieku // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади / голова редакційної ради Ярослав Ісаєвич. — Львів, 2003. — С. 99–118.

² Українсько-польським взаєминам і причинам конфлікту присвячено сотні досліджень в історіографії. Для докладнішого ознайомлення з проблематикою див.: Литвин В. Тисяча років сусідства і взаємодії. — К., 2002; Кучерпа М. Національна політика Другої Речі Посполитої щодо українців (1919–1939 рр.) // Україна-Польща: важкі питання. Т. 1-2. — Варшава, 1998. — С. 11–28; Айненкель А. Політика Польщі відносно українців у міжвоєнний період. Вибрані проблеми // Україна-Польща: важкі питання. Т. 1-2. — Варшава, 1998. — С. 29–46; Ісаєвич Я. Холмсько-Волинська трагедія, її передумови, перебіг, наслідки // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр. Польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади. — Львів: Інститут українознавства імені І. Крип’якевича НАН України, 2003. — С. 3–58; Сливка Ю.Ю. Українсько-польське протистояння періоду Другої світової війни: витоки та наслідки. — Львів: Інститут українознавства імені І. Крип’якевича НАН України, 2003; Сивіцький М. Історія польсько-українських конфліктів: у 3-х т. — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2005; Кучерпа М. До генези конфлікту: польсько-українські відносини на Волині напередодні Другої світової війни // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр. Польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади. — Львів: Інститут українознавства імені І. Крип’якевича НАН України, 2003. — С. 71–98; Shcenke C. Nationalstaat und nationale frage: Polen und die Ukrainer (1921–1939) // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр. Польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади. — Львів: Інститут українознавства імені І. Крип’якевича НАН України, 2003. — С. 369–374; Torzecki R. Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929. — Kraków, 1989; Snyder T. The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569 — 1999. — New Haven; London, Yale University

Друга світова війна, на тлі якої розгорілося криваве протистояння між українцями і поляками, була не лише ідеологічною, а й імперіалістичною війною. У її ході одні країни намагалися відновити або створити власні імперії (із зовнішніми або внутрішніми колоніями), а інші – прагнули зберегти наявний статус кво. Протиборчі блоки поділялися на “великі” й “малі” імперіалістичні держави. Польща належала до малих імперіалістичних держав, яка стала жертвою великих імперіалістичних держав (Райху та СРСР) і прагнула відновити свій довоєнний статус. Польський уряд робив усе можливе для відновлення незалежності Польщі, як мінімум, у кордонах до вересня 1939 р. (а оптимально із включенням до складу повоєнної Польщі Східної Пруссії [2, с. 109]), хоча таке прагнення й перекреслювало ідеї Атлантичної хартії, у якій йшлося про боротьбу за те, аби всі народи отримали змогу відновлення самоврядування у випадку, якщо вони були позбавлені такого права насильницькими методами¹ та права української, білоруської і литовської нації на самовизначення у власних етнографічних межах, гарантованого всім народам ще знаменитими пунктами Вудро Вільсона [3, с. 67–77]. Важливо розуміти, що польське цивільне населення в абсолютній більшості поділяло імперіалістичні (великодержавні) прагнення свого уряду й бажало залишатися панівним етносом навіть на тих землях, де становило абсолютну математичну меншість [4, арк. 30; 5, с. 51].

Український визвольний рух, репрезентований у 1940-х рр. насамперед радикальними націоналістичними організаціями, як і будь-який державницький рух народу, чий земля були перетворені на внутрішні колонії (Росії, Польщі, Німеччини, Румунії, Угорщини), вів антиколоніальну боротьбу. Всі антиколоніальні війни, які мали місце на планеті Земля, були надзвичайно жорстокими щодо тих осіб, яких вважали за колоністів (тобто за неавтохтонний елемент), бо саме наявність колоністів дозволяла метрополії претендувати на колоніальні землі, як на свої “історичні”, “окультурені” і т. д.²

Напруженість в українсько-польських взаєминах у 1939–1942 рр. штучно стимулювалася третіми силами – СРСР і Німеччиною через “маятникове” толерування представників одного або іншого етносу на різних територіях і в різних сферах діяльності (наприклад: українців – в адміністрації та поліції на Закарпатті, поляків – в адміністрації на Волині та Поліссі; українців – у допоміжній та охоронній поліції, поляків – у кримінальній поліції тощо) [6, с. 388–394].

Перший спалах конфлікту виник наприкінці 1942 – на початку 1943 рр. на Холмщині і у Грубешівщині як відверта німецька провокація, коли задля створення “расово чистої” германської колонії німецька адміністрація, залучаючи українських чиновників та поліцейських, здійснила масове виселення польських сіл, частково заселяючи на колишні польські оселі українських селян, що мали стати “живим щитом” для “арійського ядра” планованої колонії. Польське підпілля, звинувачуючи українців у співпраці з німцями в справі переселення поляків, вдалося до вбивств українських адміністраторів і поліцейських, одночасно нападаючи на українських селян³. Важливим чинником для розгортання конфлікту на Волині в 1943 р. став перехід українського визвольного руху до фази загального повстання проти німецької окупації, яке розгорнулося в регіоні від весни 1943 р. і спричинило гострий конфлікт з німецькими силами безпеки та адміністрацією. Активне залучення німцями польської поліції, добровольців і адміністраторів до боротьби з УПА, намагання польського підпілля руками німецької та польської (на німецькій службі) поліції і більшовицьких партизанів винищити відділи УПА та симпатизуючи їм українське населення, формування великих самооборонних польських баз як “випадкових” плацдармів для атак на українські села, концентрації польських підпільників, радянських партизанів або польської поліції (а в майбутньому для здійснення реінтеграції українських земель у польську державу) остаточно зав’язало кривавий вузол конфлікту⁴. Не бачачи можливості домовитися з поляками про спільну боротьбу з німцями і червоними, бажуючи забезпечити собі спокійний “тил” для майбутньої визвольної війни, передбачаючи можливу дезінтеграцію Німеччини та СРСР, відновлення незалежної України і Польщі та ймовірну

Press, 2003; Motyka G. Tak było w Bieszczadach. Walki polsko-ukraiński 1943–1948. — Warszawa, 1999; Motyka G. Węzeł gordyjski. Problem ukraiński w II Rzeczypospolitej // Motyka G. Od Rzezi Wołzńskiej do Akcji “Wisła”. Konflikt polsko-ukraiński 1943–1947. — Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2011. — С. 11–41; В’ятрович В. Друга українсько-польська війна. 1942–1947. — К.: Видавничий дім Києво-Могилянська академія, 2011; Польсько-українські стосунки в 1942–1947 роках у документах ОУН та УПА (у двох томах) / відповідальний редактор та упорядник В. В’ятрович. — Т. 1. Війна під час війни. 1942–1945. — Львів: Центр дослідження визвольного руху, 2011 та ін.

¹ Докладніше див.: Фенбі Д. Альянс. — К.: Темпора, 2010. — С. 41–77; Різ Л. Друга світова війна за зачиненими дверима. Сталін, нацисти і Захід. — К.: Темпора, 2010. — С. 103–106.

² Докладніше про питання колоніалізму та антиколоніальної боротьби див.: Саїд Е. Культура й імперіалізм. — К.: Критика, 2007; Bayly С. А. The Birth of Modern World, 1780–1914: global connection and comparisons. — Blackwell publishing, 2005 та ін.

³ Докладніше див.: Макар Ю. Українсько-польське протистояння на Холмщині: причини, характер, наслідки // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади / голова редакційної ради Ярослав Ісаєвич. — Львів, 2003. — С. 71–98; Сивіцький М. Історія польсько-українських конфліктів. — Т. 3. — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2005. — С. 89–106; Ільюшин І. Бойові дії ОУН і УПА на антипольському фронті // Організація українських націоналістів і українська повстанська армія. — К.: Наукова думка, 2005. — С. 235; Ісаєвич Я. Холмсько-Волинська трагедія, її передумови, перебіг, наслідки // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади / голова редакційної ради Ярослав Ісаєвич. — Львів, 2003. — С. 29–31 та ін.

⁴ Докладніше див.: Патриляк І. Співпраця польського населення Волині з німецькою окупаційною адміністрацією як фактор в українсько-польському конфлікті // Волинська трагедія: через історію до порозуміння. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, м. Луцьк, 19–20 червня 2013 р. — Луцьк, 2013. — С. 70–77; Трофимович В. Радянський Союз і українсько-польська війна // Волинська трагедія: через історію до порозуміння. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, м. Луцьк, 19–20 червня 2013 р. — Луцьк, 2013. — С. 59–69.

війну між ними за кордон (подібно, як це було в 1918 р.), командування УПА розгортає антипольську акцію як симетричну (але непропорційну) відповідь на дії польської поліції на німецькій службі та польських партизанів на радянській службі.

Очевидно, що антипольська акція переростає в неконтрольовану селянську війну “за землю”, “за віру”, за рухоме і нерухоме майно. До неї підключаються звичайні кримінальні банди і ватаги дезертирів (наприклад, з німецької служби в березні – квітні 1943 р. дезертирувало до 5 тисяч українських поліцейських і тільки 800–900 осіб з них тоді організовано перейшли до УПА, решта або розбрелися по домівках, приєдналися до червоних, бульбівців або формували різні “анархістські” боївки, разом із селянами загопи “сокирників” для грабунку польських колоній, яких лише до кінця 1943 р. вдалося поставити частково під контроль командування УПА) [7, с. 110–111].

Від кінця літа 1943 р. польське підпілля, активно використовуючи німецьку і радянську допомогу, здійснює низку “відплатних акцій” проти українських сіл. Масовість і жорстокість цих акцій нічим не відрізнялися від тих, які здійснювала польська поліція разом з німцями у квітні–червні 1943 р. і від тих, які розгорнули повстанці проти польського населення в липні–серпні 1943 р. [6, с. 396–418].

На територію Галичини конфлікт перекинувся наприкінці 1943 р. Щодо цього регіону, то існують чіткі інструкції керівників підпілля і місцевого командування УПА про порядок проведення антипольських акцій, який свідчить, що в них шлося не про цілковите знищення польського населення, а про вимогою покинути українські етнічні землі (розповсюджений тактичний прийом для всіх антиколоніальних рухів) і тільки у разі відмови або опору дозволялося знищувати винятково чоловіків, а решта – виганяти до Польщі [6, с. 419–423].

Баланс жертв – одна з найскладніших і найспекулятивніших тем. І в українській, і в польській історіографії дуже часто називають абсолютно фантастичні цифри жертв, якими намагаються насамперед виставити власний народ в образі “сторони, що постраждала”. Очевидно, що в конкретному регіоні і в конкретний період часу більше страждала та сторона, яка була слабшою. Зокрема, на Холмщині і у Грубешівщині від кінця 1942-го до середини 1944 р. українські втрати сягали, очевидно, 5–6 тисяч осіб убитими і до 20 тисяч біженцями (хоча окремі українські повідомлення того часу називають цифри українських втрат 8–10 тисяч осіб убитими). Надзвичайно складно визначити кількість жертв поляків на Волині. За радянськими оцінками, вони становили 20 тисяч убитими. За оцінками польського підпілля – 15 тисяч убитими [6, с. 424]. У 1944 р. керівництво польського руху Опору в такий спосіб підвело “баланс” польської людності на Волині: за переписом 1931 р. була 351 тисяча поляків, в 1939–1941 рр. на схід СРСР вивезено 50 тис. поляків з Волині, 2–3 тисячі в 1939–1941 рр. втекло за Буг до Генерального губернаторства, німці вивезли на роботи приблизно 75 тисяч, убили 1 тисячу, “кільканадцять” тисяч втекло за Буг, 15 тисяч – убили українці. Тобто, “вибуло” 180 тисяч поляків, залишилося на момент приходу Червоної армії 170 тисяч [5, с. 223]. У сучасній польській літературі найчастіше фігурує цифра 70–100 тисяч убитих українцями на Волині поляків. Але при цьому більш-менш обґрунтувати документами і свідченнями очевидців польським вченим дається лише цифру в 25–31 тисячу вбитих, решта – “припущення” дослідників [8, с. 410–413]. Українські вчені, зазвичай, подають цифри польських жертв наближену до 35 тисяч, а українських – до 15 тисяч [9, с. 109–110]. Встановити кількість польських жертв на Волині складно ще й тому, що точно невідомо, скільки ж було поляків у регіоні на початок війни. Цифра в 351 тисячу поляків, за даним перепису 1931 р., якою користувалося польське підпілля, є, на нашу думку, деяким перебільшенням. Реально, згідно з переписом 1931 р., на Волині мешкало 327 тисяч римо-католиків (якщо рахувати за віровизнанням) або 346 тисяч 600 польськомовних громадян (якщо оцінювати за мовою) [10, с. 139–140]. Підкреслимо, що цей перепис був не надто об’єктивним, бо він часто фіксував поляками українців, євреїв, німців. За підрахунками польського вченого Г. Грицюка, у 1931 р. на Волині реально мешкало близько 320 тисяч поляків, а в серпні 1939 р. – 349 тисяч [10, с. 161]. У 1939–1940 рр. з Волині до Генерального губернаторства переселилося 66 тисяч осіб. Хоча всі вони виїжджали як “німці”, але реально німців на Волині до війни було всього 55 тисяч осіб. Тобто, під виглядом німців з СРСР тікали поляки й українці [10, с. 191]. Очевидно, що поляків втекло більше, бо українці тоді ще переважно позитивно сприймали радянську владу. Можна припустити, що під час виїзду німців разом з ними Волинь покинуло 8–10 тисяч поляків. Большевики депортували з Волині понад 63 тисячі осіб на Схід. Але з них тільки 28 тисяч були мешканцями краю до 1939 р., інші 35 тисяч – біженці з центральної Польщі (переважно євреї). З 28 тисяч депортованих поляків становили приблизно 20 тисяч. Також у 1940–1941 рр. з території колишнього Волинського воєводства було призвано 70 тисяч юнаків до Червоної армії. Серед них поляки становили 10–11 тисяч осіб [10, с. 194–196]. Тобто, на початок війни між Німеччиною і СРСР на Волині мало мешкати 308–311 тисяч поляків. Радянська статистика показувала на початок 1941 р. лише 205 тисяч громадян польської національності, які жили на території колишнього Волинського воєводства [10, с. 197], що є очевидним заниженням навіть, якщо декілька тисяч полонізованих українців покинули свою “польщизну”. Мабуть, доволі коректними є дані німецької статистики за 1942 р., яка подає кількість поляків на Волині в 305 тисяч 741 особу [10, с. 272]. За роки німецької окупації, як підраховують польські дослідники, від рук нацистів загинуло майже 2 тисячі поляків Волині, 50 тисяч було вивезено

на роботи до Німеччини, 55 тисяч втекло на етнічні польські землі, 5 тисяч загинуло в боротьбі з німцями у партизанських загонах [10, с. 271–283]. Мало залишитися 193–194 тисячі, залишилося 170, дефіцит – 23–24 тисячі осіб. На нашу думку, саме в цьому проміжку треба шукати кількість польських жертв українсько-польського протистояння на Волині. На сьогодні польські вчені встановили близько 20 тисяч імен поляків, які загинули на Волині від українських рук, тому цифра в 23–24 тисячі, очевидно, є найбільш коректною. Українці на Волині, Поліссі й Берестейщині втратили від рук польського підпілля, польської поліції, що була на службі в німців, поляків і червоних партизанів, 10–12 тисяч осіб убитими, з чого на рахунок польської самооборони і АК 3–4 тисячі жертв¹.

У Галичині, за даними польської статистики, на початок 1939 р. мешкало 1 млн 473 тисячі поляків (майже 29 %) [10, с. 131]. Впродовж вересня 1939 р. близько 40 тисяч галицьких поляків (за підрахунками польських учених) було вбито під час ведення бойових дій, емігрували, опинилися в німецькому полоні або виїхали з Галичини до німецької зони окупації. Тобто, в підрадянській Галичині залишилось близько 1 млн 430 тисяч поляків. Приблизно 65 тисяч поляків утекло з УРСР у 1939–1940 рр. нелегально або легально (під виглядом німців-репатріантів чи на підставі того, що їхні родичі жили в Генеральному губернаторстві). Близько 15 тисяч робітників-поляків з Галичини радянська влада “мобілізувала” в 1940–1941 рр. і відправила на Донбас. До 5 тисяч поляків було переселено на покинуті німецькі господарства в Бессарабії в 1940–1941 рр. У 120 тисяч депортованих і вбитих оцінюють поляки свої втрати від “радянізації” Галичини у 1939–1941 рр. За цей самий період близько 40 тисяч поляків із Галичини було мобілізовано до лав Червоної армії. На початок німецько-радянської війни мало залишитися 1 млн 185 тисяч поляків у Галичині, проте реально залишилося 1 млн 97 тисяч осіб. Очевидно, приблизно 88 тисяч колишніх поляків у 1939–1941 рр. записалися “українцями”. Тобто, на 22 червня 1941 р., за підрахунками польських учених, в українській Галичині мешкав 1 млн 97 тисяч поляків [10, с. 162–186], хоча німецька статистика на грудень 1941 р. оцінювала кількість поляків у дистрикті Галичина цифрою близько 963 тисячі осіб [10, с. 205]. Важко сказати, де за шість місяців “зникли” 134 тисячі осіб, але, радше, частина з них, знов-таки, перенесли метрики із костелів до церков, ставши “українцями” або позаписувалися “фольксдойчами”. За роки німецької окупації 100 тисяч галицьких поляків було вивезено на примусові роботи до Німеччини, арештовано або вбито німцями, 300 тисяч – втекло на Захід у першій половині 1944 р. (утікали налякані анти-польською акцією УПА і можливістю повернення в Галичину радянської влади). На початок 1945 р. у Галичині мешкало 682 тисячі поляків, які готувалися до репатріації на батьківщину. Якщо взяти за коректну цифру 1 млн 97 тисяч поляків на 22 червня 1941 р., то “дефіцит” поляків Галичини становив близько 415 тисяч осіб з яких, як ми вище вказали, 100 тисяч вивезли або вбили німці, а 300 тисяч, за даними польського підпілля, втекли самі [10, с. 205–257]. На “рахунок” українців залишається 15 тисяч польських жертв. Очевидно, що ця цифра найбільш коректна при визначенні кількості поляків, які загинули на території Галичини від рук українців.

Таким чином, під час українсько-польської локальної війни на території Холмщини, Грубешівщини, Берестейщини, Полісся, Волині й Галичини з кінця 1942 до кінця 1944 рр. українці втратили 13–16 тисяч осіб убитими (з яких близько 4 тисяч припадало на Холмщину, Грубешівщину і Підляшшя) й до 20 тисяч біженцями, поляки 38–39 тисяч осіб убитими й 355 тисяч біженцями. Величезна відмінність у кількості біженців пояснюється тим, що українці Забужжя не бажали покидати свої етнічні землі, вони не знали іншої Батьківщини, натомість поляки Західної України, попри всі агресивні заяви і розмови про польськість “Полуднєво-всхідних кресуф”, усвідомлювали, що їхня історична Батьківщина лежить на Заході, а тому, при нагоді, намагалися втекти до етнічної Польщі.

Чи можна характеризувати антипольську акцію УПА як геноцид польського народу “кресів”? На нашу думку, не можна. Оскільки однією з найважливіших рис геноциду є цілковита безоборонність знищуваного населення. Польське населення не тільки боронилося, а й займало агресивну позицію щодо українських етнічних земель як території Польщі, проводило наступальні акції проти українських сіл, користувалося допомогою німецької адміністрації та радянських партизанів, а згодом і радянської адміністрації для боротьби з українським визвольним рухом². Понад те, у світовій практиці антиколоніальні війни (які супроводжувалися вигнанням колишньої панівної нації із колоній) не розглядаються як геноцид. Важко, скажімо, уявити формулювання “геноцид французького народу, здійснений алжирськими сепаратистами” або “геноцид бельгійців у Конго”. Бо відразу ж виникає запитання, а що ті бельгійці чи французи робили в Африці? Західноукраїнські землі впродовж тривалого часу розглядалися польськими державними утвореннями, польською елітою і польським населенням як простори для польської колонізації (така собі польська

¹ На жаль, через те, що поляки на Волині, Поліссі й Берестейщині часто виступали проти українців разом з німецькими каральними частинами і загонами радянських партизанів, дуже складно «відсепарувати» жертви, задані українцям безпосередньо поляками від жертв, що їх українці понесли від рук німців або радянських партизанів, але за польськими доносами чи з допомогою поляків.

² Докладніше питання “геноциду” польського населення в Західній Україні вивчає Андрій Козицький. Зокрема, див. його публікації: Волинь: невдала спроба “остаточного розв’язання” наукової проблеми // Історична правда: Режим доступу: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/06/6/125541>; Волинські події 1943 р.: невдала спроба “геноцидної інтерпретації” // Волинська трагедія: через історію до порозуміння. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, м. Луцьк, 19–20 червня 2013 р. — Луцьк, 2013. — С. 19–25.

Африка), куди польський плуг несе добробут, а польська церква й культура – цивілізацію. Це типова колоніальна риторика, яка після поразки в колоніальній війні, за влучним висловом професора Е. Саїда, переростає в “стогін” про “знехтувану щедрість” [11, с. 60] (ми, мовляв, вас окультурили, а ви проти нас повстали і вигнали нас).

Підсумовуючи зазначимо, що, на наш погляд, українсько-польський конфлікт був типовою анти-колоніальною війною українців проти “малої” імперіалістичної держави, якою була міжвоєнна Польща і якою її хотіли відродити під час війни польські правлячі еліти та більшість польського населення сучасної Західної України. А колоніальні війни та антиколоніальні повстання завжди вирізняються особливою жорстокістю та безкомпромісністю з обох боків. Очевидно, що для сучасної української держави найбільш логічно було б трактування цих подій саме як визвольну антиколоніальну боротьбу, яка супроводжувалася військовими злочинами проти цивільного населення, котрі, попри всю їх жорстокість, не ставлять під сумнів сам визвольний характер діяльності українського націоналістичного підпілля і повстанської армії та мають відповідні аналоги у світовій історії.

Література

1. Топольський Є. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації / Є. Топольський. — К.: К.І.С., 2012.
2. Партач Ч. Українська проблема у політиці польського еміграційного уряду і польського підпілля в 1939–1945 рр. / Ч. Партач // Україна–Польща: важкі питання. — Т. 4. — Варшава: Тирса, 1999.
3. Гай-Нижник П. П. Політичні погляди Вудро Вільсона у допрезидентський період його життя та діяльності / П. П. Гай-Нижник // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. — К., 2008. — Вип. 39.
4. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 57, оп. 4, спр. 47.
5. Сивіцький М. Історія польсько-українських конфліктів: у 3-х т. / М. Сивіцький. — К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2005. — Т. 2.
6. Патриляк І. “Встань і борись! Слухай і вір ...”: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.) / І. Патриляк. — Львів: Часопис, 2012.
7. В'ятрович В. Друга українсько-польська війна. 1942–1947 / В. В'ятрович. — К., 2011.
8. Motyka G. *Ukraińska partyzantka. 1942–1960* / G. Motyka. — Warszawa, 2005.
9. Сорока Ю. Населення західноукраїнських земель: депортації, переселення, міграції (1939–1950-ті рр.) / Ю. Сорока. — К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2007.
10. Hryciuk G. *Przemiany narodowościowe i ludnościowe w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w latach 1931–1948* / G. Hryciuk. — Toruń, 2005.
11. Саїд Е. Культура й імперіалізм / Е. Саїд. — К.: Критика, 2007.